

מהדורת וויינרעב
גליון שבועי
פרשת וירא | תשע"ו

משא ומתן

יו"ל ע"י בית הוראה עץ חיים | בנשיאות הרב חיים קאהן שליט"א | גליון קל"ה

מעשה שהיה

מכירי כהונה המעשה דלהלן **הרב אריה ליכטנשטיין** אירע בערך שנת תר"ך. תושבי ארץ הקודש עניים היו, פרנסתם באה מן הצדקה שנשלחה אליהם על ידי נדיבי עם מארצות הנכר.

ויהי היום, ויוצאי הונגריא מתושבי ארץ הקודש באו בטענת 'היפרד נא מעלי'. ברצונם היה כי מעתה ואילך, התרומות הבאות ממדינת הונגריא יחולקו רק בין יוצאי הונגריא.

טענתם היתה כי התרומות הבאות ממדינת הונגריא מרובות הן בהרבה מחלקם היחסי של יוצאי המדינה הזו בקופה המתחלקת בארץ הקודש, יוצא אפוא שאין להם כל תועלת מהתחברותם עם האחרים. להיפך, הם יוצאים נפסדים מכך.

יוצאי המדינות האחרות התנגדו לכך, ותהום כל העיר. הצדדים הריצו את שאלתם בכתב לגדולי הדור ההוא, זה בכה וזה בכה (מעשים כאלו וכדומה ארעו פעמים רבות. עיין במשנת המשפט - הלכות צדקה, סי' רנ"ז בציונים למשפט אות קל"ג שליקטס כעמיר גורנה).

חלק מגדולי ישראל התנגדו לפירוד זה, ולו משום המחלוקת שבדבר (עיין מכתבו של מרן הרה"ק מצאנז ז"ע הובא בשו"ת 'דברי חיים' - תשובות נוספות סי' ל"ג (ברוקלין נ"י. - שנת תשס"ב לפ"ק) ובמובאות שם בהערה קי"ד).

אלא שמלבד טיעון זה, הניפו אז חלק מן הפוסקים את ידם להוכיח שגם על פי הלכה, אין יוצאי הונגריא רשאים להיפרד (עיין שו"ת דברי חיים - חלק ב' חו"מ סי' ס"ח).

בין הנדרשים לשאלה זו היה 'פוסק הדור' דאז, הרב מסקאלא בעל מחבר שו"ת 'בית שלמה'. בתשובתו המנומקת (חלק ב' סי' צ"ט) הוא מאריך לבאר כי אף הנותנים אינם רשאים להעתיק את תרומתם הקבועה לקופה המשותפת ולתתה מעתה לקופת יוצאי הונגריא.

וכי תימא הכיצד ניתן לאסור על הנותנים? וכי אינם רשאים לתת את מעותיהם כראות עיניהם? הן אמת כי עד היום תרומתם ניתנה לקופה הכללית, אך מעתה ואילך רצונם לתרום לקופת יוצאי הונגריא!

כותב על כך הגאון הנ"ל דזה אינו. מכיון שהנותנים היו רגילים לתת את מעותיהם לקופה הכללית, זכתה בהן קופה זו מעתה ועד עולם. מפני הדין של 'מכירי כהונה'.

פסקי דינים

דיני הלוואה (ט)
הרב חיים קאהן שליט"א

פירעון של כמה הלוואות

קדימות בפירעון של כמה הלוואות

לוה שחייב למלוה כמה הלוואות ואין לו כדי לפרוע את כולם, יכול המלוה לתבוע שיקדים לפרוע את הלוואה שנוה למלוה שיפרע תחילה, מפני שעבד ללוה לאיש מלוה. לפיכך, אם אחת הלוואות פחות בטוח, כגון שהלוואה אחת היא מלוה בשטר והאחרת היא מלוה על פה או מלוה בלי ערב או בלי משכון, יכול המלוה לתבוע שישלם לו את המלוה שאינו בטוח תחילה.¹

פירש הלוה לאיזה הלוואה פורע

מטעם זה, אפילו אם פירש הלוה בשעת הפירעון שפורע בעד הלוואה היותר בטוח, וגם עדים מעידים שאמר זאת למלוה, ושתק המלוה וקבל את הפירעון ולאחר הפירעון אומר המלוה שהתכוון לקבל את הפירעון בעד המלוה הפחות בטוח, יד המלוה על העליונה והדין עמו.² ויש שכתב שאף יפה עשה שתפס את הפירעון בעד הלוואה שבטוח פחות.³ יש שכתבו שיש ראשונים שחולקים על כל זה, ולדעתם אם המלוה קיבל את הפירעון בשתיקה הדין עם הלוה,⁴ ויש שכתבו שאפילו אמר המלוה במפורש שאינו מקבל את הפירעון בעד המלוה הפחות בטוח, יד הלוה על העליונה.⁵

הסכים המלוה במפורש, ובמסר מודעא

ברם, אם המלוה הודה ללוה לפני הפירעון שיקבל את הפירעון בעד הלוואה היותר בטוח, אינו יכול אח"כ לומר שכוונתו היה לתפוס בשעת הפירעון בעד הלוואה הפחות בטוח ומה שאמר היה כדי שהלוה לא ימנע מלפרוע.⁶ ויש שכתב שבזה אפילו אם לאחר שקיבל יאמר תוך כדי דיבור לקבלת הכסף שתפס בעד הלוואה האחרת אינו מועיל.⁷

אכן יש שכתב שאם מסר המלוה מודעא לפני הפירעון שנאנס להסכים לקבל את הפירעון

בעד הלוואה הבטוח כדי שיוכל לתפוס בעד הלוואה האחרת, מודעתו מועילה, שזה אונס הגלוי לכל.⁸ וכן כתב שאם קיבל את הפירעון במפורש בעד הלוואה עם משכון ונשתנה מצב הלוה לרעה, יכול לעכב את המשכון בעד הלוואה שהלוה בלי משכון.⁹

הלוואת עצמו וערב בעד הלוואת חבירו

יש שכתבו שאם הלוה חייב בעד הלוואה שלוה בעד עצמו וגם חייב חוב אחר בעד ערבות שערב לחבירו, ושלם למלוה מבלי לפרש לאיזה הלוואה התכוון לפרוע, אנו סהדי ששלם בעד מה שלוה בעצמו¹⁰ ויש שכתב שאף בזה יד המלוה על העליונה לתפוס בעד איזה הלוואה שירצה.¹¹

הלוואות שלא הגיע זמן פירעונם

המלוה אינו יכול לכפות את הלוה שישלם את הלוואות קודם זמן הפירעון, ואפילו בהלוואה שלא קבעו זמן תיקנו חז"ל שאינו יכול לתבוע את הפירעון תוך ל¹². ברם, לוה שחייב כמה

הלוואות שעדיין לא הגיע זמן פירעונם, ובא לפרוע קודם הזמן בסתם ולא פירש לאיזה הלוואה פורע, יכול המלוה לקבל את הפירעון לאיזה הלוואה שירצה ואפילו להלוואה הפחות בטוח, אבל אם פירש הלוה שפורע את המלוה היותר בטוח ושתק המלוה, חייב המלוה לקבל את הפירעון להלוואה זו¹³, שהרי הלוה אינו משועבד עדיין לשלם לו¹⁴, וגם יכול להכריח אותו לקבל הפירעון¹⁵.

קצת הלוואות לא הגיע זמן פירעונם

כתבו הפוסקים שאם הלוה חייב כמה הלוואות שרק חלקם הגיע זמן הפירעון, ופרע הלוה מבלי לפרש לאיזה הלוואה פרע, לא יכול המלוה לומר שקיבל את הפירעון בעד הלוואה שלא הגיע זמנה שחזקה שאינו פורע תוך זמנה ואנו סהדי שהפירעון היה להלוואה שהגיע זמנה וכאילו פירש זאת, אבל נסתפקו באם להלוואה האחרת לא נקבע זמן פירעון שרק מפני תקנת חז"ל אינו יכול לתבוע תוך ל¹⁶, ופרע הלוה תוך ל¹⁷ מבלי לפרש לאיזה הלוואה פורע, האם גם בזה נאמר בזה חזקה שאינו פורע תוך זמנו ואנו סהדי שלא פרע את הלוואה שהגיע זמנה¹⁸.

מלוה שנשלח למסור פירעון לבעלי חוב

נתן הלוה מעות למלוה כדי שישלם לבעלי חוב שלו ואמר זאת בלשון שמשמעו שיזכה מיד בעדם, אזי אם לקח המלוה את המעות בסתם ולא אמר ללוה שמקבל המעות כדי למסור אותם לבעלי החוב, יכול המלוה לומר שלא התכוון לזכות לבעלי החוב ולעכב את המעות לעצמו¹⁷, וגם בזה יש שכתב שאם מסר מודעא לפני קבלת מעות שיעכבם לעצמו יכול לבעל המעות אפילו אם קיבל בפירוש למסור¹⁸. לא אמר הלוה למלוה לישן שמשמעו שיזכה מיד בעד הבעלי חוב יכול המלוה לעכב המעות בכל אופן¹⁹.

[1] סימן פ"ג סעיף ב' וסמ"ע סי"א. בטור בשם בעה"ת. וכתב בשער משפט סי' ק' א' שאף בחוב שלא בדרך הלוואה (כגון מקח) שייך עבד ללוה וכו', אבל בכסף הקדשים שם כתב דמסתבר שזה רק לענין הלוואה ובעיסקא בחצי המלוה, אבל לא במקח אפילו זקפו במלוה כיוון שתחילת החיוב אינו בגמ"ח. [2] רמ"א שם, ובסימן נ"ח סי' ע"ד ה"ן תרומות פ"ה. הובא בב"י סי' נ"ח מחו"א. ופשוט דזה גם בפרע לפני עדים, דהא מודה שחייב לו. ועיין בגמל יצחק סי' פ"ג סעיף א' וכתב ש"ך סי' ע"ד ה"ן תרומות פ"ה. המשך ההערת בעמוד ב'

מעשה שהיה

פירוש: כאשר מאן דהו נותן בקביעות את מתנות הכהונה שלו לכהן אחד שהוא אוהבו ומכירו, נחשבות מתנות אלו כאילו באו ליד אותו כהן עוֹד לפני שיצאו מיד הנותן ובאו ליד אותו כהן (עייני גיטין דף ל' ע"א שבכה"ג רשאי הנותן למכור את התרומה עוד קודם שבאה ליד אותו כהן ולפרוע ממעות אלו את חובו של הכהן. ועי' חולין דף קכ"ג ע"א).

בביאור הדבר מצאנו שני פנים. יש שביארו שמחמת כן נחשבו התרומות כאילו כבר באו ליד הכהן (תוספות כתובות דף ק"ב ע"א ד"ה 'לברור' ועוד). לשיטות אלו, אין הנותן יכול לזפות את מתנותיו לאחר ואינו יכול לחזור בו.

לשיטה האחרת, מכיון והכהן מצפה לקבל את המתנות לידיו כמאז ועד עתה, יהיה הנותן שחוזר בו מלתת מ'מחוסרי אמנה', ועליו נאמר 'שארית ישראל לא יעשו עוולה' וכופין את הנותן ליתן גם הלאה למי שהיה רגיל ליתן לתת עד עתה. כמותה ששנינו במי שאמר לתת לחבירו מתנה מוטעת (קטנה) שסמכה דעת המקבל שיתן לו זאת, ואם חוזר בו היא מחוסר אמנה (תוספות בבא בתרא דף קכ"ג ע"ב ד"ה 'הכא'). מחמת כן נחשב הכהן כמוחזק בהן, אף כי אינם ממש שלו כבר ואילו רצה הנותן יכל לחזור בו ולתתן לאחרים (עייני קצות החושן סי' רע"ח קסט"ו).

ובחזרה לנידוננו. הוא הדין, כותב ה'בית שלמה' בתשובה הנזכרת, מכיון ותושבי מדינת הונגריא נתנו עד היום לקופה הכללית, אם יחזרו בהם ויתנו לקופה החדשה של יוצאי הונגריא בלחוד, יחשב הדבר בודאי כ'מחוסרי אמנה' ואסור להם לעשות זאת.

ויש שנחלקו על דבריו. אחת התשובות שניתנו בדבר היא, כי 'מכירי כהונה' אינו שייך אלא כשהנותן אכן מכיר את המקבל ומחמת קרבתם ואהבתם רגיל הוא לתת לו את מתנותיו.

מה שאין כן אם הנותן אינו מכיר כלל את המקבל ומה שנתן לו את מתנותיו היא אינו מחמת קורבתו למקבל אלא מטעמים אחרים, שוב לא שייך בהא דין 'מכירי כהונה' ורשאי לחזור בו ולתתם לאחר (מנחת אלעזר - חלק ד' סי' ח' ועייני תשובותיו ח"א סי' ל').

- מזל טוב! - נשמעה הקריאה - זהו 'בן', שתזכו להכניסו בבריתו של אברהם אבינו בעתו ובזמנו... נתן, האב, מיהר להתקשר עוד ממסדרונות בית החולים לכל מכריו ואוהביו לבשר להם על שמחתו.

- תתקשר מיד למשה מוהל - הזהיר אחריו אחד מאחיו - הוא מאד עמוס ויכול להיות תפוס ביום הברית...

- החלטתי לקחת למוהל את ידידי, חיים. הוא החל למול לפני מספר חודשים וכבר עשה בריתות רבות. אני רוצה לכבדו...

- אבל בשלש הפעמים שעשית ברית כיבדת את 'משה מוהל'. כיצד אתה חוזר כך? זהו ממש 'מכירי כהונה'...

אני חושב שזה בכלל לא קשור. 'משה מוהל' לא מכיר אותי אישית, הוא בכלל לא יודע שנולד לי בן... מה שייך כאן דין 'מכירי כהונה'? עד היום כבדתי אותו בזכות למול רק משום שלא היה לי מיהוה אחר, אבל אם חיים ידידי הוא מוהל רצוני וזכותי לכבדו במצווה!

כתבו הפוסקים: מוהל שהיה רגיל למול את בניו של פלוני עד עתה אין הפלוני יכול לתת זכות זו לאחרים. לשיטות אלו, גם בזכות זו שייך דין 'מכירי כהונה' (מהר"ק שורש ע"ו הביאו בבית יוסף יו"ד סי' רס"ד, ים של שלמה - בבא קמא פ"ח סי' ט', שו"ת ראנ"ח חלק ג' סי' ע' וחכם צבי סי' ע'). ועייני בתשובת עצי חיים - יו"ד סי' כ"ט).

מאידך, כאשר התחדשה סיבה שבגינה רוצה הבעל הברית לכבד למוהל אחר, כגון שבא לעיר מוהל שהוא אוהבו או צדיק, כתב בתשובת חכם צבי הנזכרת לעיל שרשאי האב לחזור בו (וכן כתב בתשובת בית יצחק יו"ד - חלק ב' סי' צ"ו. וראה תשובת מהרש"ם חלק ה' סי' ע"ז שנראה שנקט כן להלכה).

וגדולה מזו מצאנו במי שכבר אמר לתת את זכות המילה למוהל זה, שיכול לשנות למוהל אחר צדיק שבא בצל קורתו (עייני ט"ו יו"ד סי' רס"ד) וכתב בתשובת חתם סופר יו"ד סי' רע"ו ובחנ"מ סי' ק"ב ובשבט הלוי חלק ד' סי' ר"ו. ועייני עוד בפסקי דינים מהראב"ד הגר"ח קאהן שליט"א - גליון ל"ה הערה 12 מש"כ בזה).

ויש שנחלקו וסבירא להו דאף בכה"ג אינו רשאי לחזור בו (עייני שו"ת אמרי יושר חלק א' סי' ד' ופרי יצחק חלק ב' סי' ל"א).

לשיטות האוסרות, דין מכירי כהונה עדיף מדין האומר ליתן לחבירו מתנה מועטת. 'מכירי כהונה' הוא זכיה מחולטת ואינו יכול לחזור בו וכדברי התוספות בכתובות שהובאו לעיל.

למעשה: העולה מכל הג"ל כי בפלותא בין הפוסקים פירש תלוי ויש לאב על מי לסמוך אם בא לחזור.

קו ההלכה

מציאת קטן

באחד הימים הבחתי שבני הילד משחק בכדור. כששאלתי אותו מהיכן יש לו כדור זה, הוא ענה שמצא את זה לפני מספר שבועות בפארק.

שאלה: כעת שהכדור ברשותי, האם עלי לחפש את בעליו ולהשיבונו?

תשובה: נקדים לפרט מספר נקודות חשובות. [הנידון כאשר החפץ הנמצא היה שייך לגדול, אם כפי הנראה היה שייך לקטן, יתכן שתשתנה ההלכה, ראה נתיבות סימן ר"ס סק"א ועוד ובמדור 'מעשה שהיה' גליון קכ"ה].

אבידה שנתייאשו ממנה בעליה, אין המוצא מתחייב בהשבת אבידה ויכול להחזיקנה לעצמו. כל אבידה שאין בה סימן, אם הוא דבר שמן הסתם כבר הרגישו בעליו בהאבידה, ההנחה הפשוטה היא שבעליה נתייאשו ממנה (שלחן ערוך - חושן משפט, סימן רס"ב סעיף ג').

אמנם, אם כאשר מצא את האבידה לא נודע עדיין לבעלים שנאבדה מהם, חייב המוצא בהשבת אבידה אף אם לאחר מכן, בעוד האבידה ביד המוצא, כבר נודע להם ונתיאשו ממנה. 'יאוש שלא מדעת' הוא זה, שאם היו יודעים הבעלים שנאבד מהם היו מתייאשים, אלא שאינם יודעים מהאבידה כדי שיתייאשו ממנה ויאוש כזה אינו מועיל.

שני הסברים עיקריים נאמרו בסברת דין זה. האחד, כיון שבשעה שהגביה המוצא את האבידה לא נתייאשו ממנה הבעלים בפועל, אשר על כן כבר נתחייב המוצא במצוות השבה ואינה פוקעת (תוספות בבא קמא דף ס"ו ע"א ד"ה 'הכי נמי').

יש שביארו, דמכיון שהמוצא אבידה לפני שנתייאשו ממנה הבעלים נעשה שומר על האבידה, על כן היאוש שבא כשהאבידה בידו אינו מועיל. יד השומר נחשבת כיד הבעלים, ושוב יוצא שהיאוש בא ברשות הבעלים ואינו מועיל (רמב"ן הובא בקצות סימן רנ"ט סק"א).

כיון שכך, במקרה דנן אינך חייב בהשבת האבידה. שני הטעמים שצוינו לעיל אינם שייכים במקום שקטן הגביה את האבידה. הוא לא התחייב במצוות השבת אבידה וכן אינו נעשה לשומר על האבידה. אם כן כאשר האבידה באה לידך לאחר שכבר נתייאשו הבעלים, זכית בה ואינך חייב בהשבתה (עייני מנחת חינוך תקל"ט ח').

עם זאת, כאשר יתכן שגם כשבאה האבידה לידך עדיין לא נודע לבעליה שנאבדה מהם, תחייב במצוות 'השבת אבידה'.

המשך ההערות מפסקי דינים

דרק בפירעון מעות ויכול לתפוס גם שפירש הלוחה את הלחואה, אבל במשלה בשוה כסף כיון שאסור להשתמש בלי שומת בי"ד אם מקבל על חוב אחר הוא גזל בידו, וצ"ע. [3] ערוך השולחן נ"ח סעיף א', וכן מסתבר שבוזה מציל עצמו מהפסד וגם מונע שלא יבוא הלוחה לידי מכשול לכ" פור המלוה ע"פ, או בשטר שאין עליו ערב שלא יהיה לוה רשע ולא ישלם, ועי' המבואר בסיומן ע' ס"א שאסור הלוות לחבירו בלי עדים. [4] סמ"ע סי' פ"ג ס"ק ב' שלדעתו חולק הטור על הבעיה' וסובר שבקיבל בסתם הדין עם הלוחה, וכ"כ הנה"ג הגה"ט הטור ה' ממהרש"ם סי' קע"א, אבל הש"ך ס"ק א' כתב שהטור אינו חולק וש"כ"ב וסא"ר אחרונים. [5] עייני בוכל"א ח"ב אות סטיראי ממהרש"ם שהרא"ש כתובות פרק ט' ד' ביאר דמה שסיטיראי היא טענה נגיזה היא שנוח ללווה לשלם בעד מלוה בשטר, הרי שסובר די הלוחה על העליונה אפילו אם המלווה פירש שאינו מקבל הפירעון בעד המלווה ע"פ, וחולק על הר"ן, וכתב שדעת המטה שם' עון שיכול לומר ק"ל כהרא"ש, אבל הער' ש"ס פ"ג סעיף ב' באה"ד, לאחר שהביא הג"ל, כתב דאין נוהגים שאין לטעון ק"ל כמה שסתמו בעלי השטר' והדין עם המלווה, ועייני באו"ח סי' נ"ח ס"ק י"ג שאף לרא"ש די המלווה על העליונה לקבל הפירעון על המלוה ע"פ (אך דבריו צ"ב לפי הנתיבות שם ס"ק ו'). אכן עייני הערה 10, 11, מהריטב"א שבוטעות מ"ב א' שנראה מדבריו שיד הלוחה על העליונה, וצ"ע לדב"א. [6] ש"ך סי' פ"ג ס"ק ג', [7] ערך ש"י סי' פ"ה סעיף ב' דתוכנו"ד מהני בדבר שחלוו בדעתו אבל פרעונו חוב הוא אפילו בע"כ, וכיון שלא אמר כן תיכף בקבלת המעות כבר נפירע חובו, ועייני באולם המשפט סי' פ"ג סעיף ג' שתמה על גוף הדין שאפילו אם התרצה המלווה בפירוש להם לא יוכל לטעון טענת משטה שחסכים כדי שיוכל לתפוס בעד החוב. [8] ערוך השולחן שם סעיף א', ועייני הערה 7 מאולם המשפט. [9] שם, כלומר, דהא גבנתנה מצב הלוחה היה יכול לתבוע שישלם מיד או שיתן משכון. [10] נתיבות חידושים ס"ק ו' מהרד"ב ח"ד סי' קפ"א בשם הריטב"א שבוטעות מ"ב א', והעתיקו הערוך השולחן סעיף ד', [11] עייני נתיבות הג"ל שתמה שהמלווה יכול לתפוס למה שירצה, עייני, כלומר דכיון שפרע בסתם אין לומר שכאילו פירש הלוחה והסכים המלווה, וכל זה לסוברים שיד המלוה על העליונה אבל בריטב"א שם כתב מהר"א דבלא פירש הלוחה בסתם נותן על דעת המלוה אבל בחי"ב גם בעד ערבות מס' תבר שלא רוצה לשלם את הערבות תחילה ולהניח חיוב עצמו, עייני ומשמע שהכל תלוי בדעת הלוחה וכשיטת הראשונים שסוברים כן. עייני הערה 5, [12] סי' ע"ג סעיף א', [13] נתיבות סי' פ"ג חידושים ס"ק א' וקצות שם ס"ק א' ודלא כנה"ג הגה"ט א', ויל"ע בפרע בסתם שלא פירש אבל סתם הפירעון היה כסכום של המלווה על פה האם יכול המלווה לתפוס ד"ל שבזה בסתמו כאילו פירש שפורע המלווה ע"פ, ומסתמת הפוסקים שממע שאף בזה אינו כמפרש שפורע למלווה זה. [14] נתיבות שם, [15] קצות שם ס"ק א' שפירעון בעלי"ב שמיה פירעונו, ולא שייך בזה עבד לוה לאיש מלווה. [16] נתיבות חידושים ס"ק ו' מנה"ג בשם הרד"ב ז"ל, וכאמור בהלואה שלא הגיע זמנה לא שייך עבד לוה וכו', כתב הערוך השולחן שאם באו עדים שלא כן היה מאמינים להם, כלומר, ואינו מינו במקום חזקה. [17] רמ"א שם סעיף א', ש"ך ס"ק ב' וכתב הנתיבות ס"ק א' דאפילו מסר בעדים יכול לומר לעצמו כוונתי. [18] ערוך השולחן שם סעיף ב', [19] ש"ך הג"ל.

לקבל את הגליון באימייל שלחו ל mm@businessshalacha.com

לדיני תורה, שאלות בדיני ממונות, עטרות, ריבית, צוואות, דיני מקח וממכר בשבת ויו"ט, או לכל ענין הקשור לגליון אפשר להתקשר: